

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

АРАБЧУК ЯРОСЛАВ ІЛЛІЧ

УДК 141.7:316.61

**ОСНОВНІ ЧИННИКИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ
В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі державного управління Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор
Дзвінчук Дмитро Іванович,
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу,
завідувач кафедри державного управління та
місцевого самоврядування.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Ищенко Микола Павлович,
Черкаський національний університет
ім. Б. Хмельницького, завідувач кафедри
філософії;

кандидат філософських наук, доцент
Джура Олександр Дмитрович,
Бурштинський енергетичний коледж
Івано-Франківського національного технічного
університету нафти і газу, директор.

Захист відбудеться 02 грудня 2011 року о 15.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 01 листопада 2011 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В. Крохмаль

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження процесу соціалізації особистості неzapеречна. Від часу появи людини як виду *Homo sapiens* головним механізмом її становлення і входження у життєвий світ утвердився процес і механізм соціалізації – формування і розвиток людини як індивіда і особистості на основі засвоєння і відтворення різноманітних форм людської культури. В кожну історичну епоху цей процес має свої особливості, дослідження яких справедливо відноситься до пріоритетних напрямів філософського освоєння дійсності. Головною особливістю наших днів є розвиток соціуму як полікультурного середовища. Входження в нього людини, формування її як індивіда і особистості, творче засвоєння і відтворення норм культури видається нині проблемою, яку тільки-но розпочали досліджувати науковці як вітчизняного, так і зарубіжного наукового простору.

Полікультурність середовища є явищем, становлення і розвиток якого обумовлене сучасними світовими процесами, в основі яких лежать глобалізація та інформаційна революція, міграційні процеси, культурні контакти і взаємозв'язки, активізація й наповнення новим змістом яких видно неозброєним оком. Наслідком цих (і багатьох інших) процесів є соціум, що характеризується прозорістю й відкритістю народів і культур, активізацією їх інформаційних обмінів і культурних комунікацій, взаємодією національних культур і формуванням на цій основі певних спільних норм, дотримання яких є обов'язковим першим і головним «правилом гри» особистості. Зрозуміло, досягнення останнього є можливим лише на основі їх (загальних норм і правил) засвоєння, тобто соціалізації. Соціалізація у даному випадку постає як механізм утвердження людини у полікультурному середовищі, виховання здатності до спілкування з представниками інших народів і культур. Головним принципом, висхідною платформою й кінцевим продуктом цього процесу є толерантність – здатність особистості терпимо ставитись до іншого як такого, що має право на існування у власних вимірах. Вивчення цих процесів також знаходиться на початковій стадії. Потребами визначення його особливостей також обумовлена актуальність дослідження, що пропонується.

Ряд особливостей соціалізації особистості, що потребують вивчення, безпосередньо обумовлені такими світовими процесами, як глобалізація та інформаційна революція. На противагу закритим соціальним системам, соціалізація в яких здійснювалась за наперед заданою схемою – формування одномірної особистості, процес глобалізації спонукає до відкритості, прозорості, діалогічності її становлення і розвитку. Людина в ньому отримує все необхідне для власного становлення як універсальної особистості. Вона може порівнювати власні здобутки (а відповідно й корегувати їх) з подібним досвідом, накопиченим в іншому регіоні світу. У якості єдиної основи становлення особистості все більшою мірою постають не вузько-корисливі (партійні, націоналістичні чи шовіністичні), а загальнолюдські цінності і пріоритети. Людина немов би «перевимірює» себе перед світом, а відповідно й

утверджується як «громадянин світу», суб'єкт цивілізаційного процесу. Зрозуміло, останнє не тільки не відмінняє, але й посилює роль дійсних національних особливостей, через розмаїття яких вимальовується дійсне обличчя людства.

Інформаційна революція, в свою чергу, обумовлює високу динаміку, напруженість процесу соціалізації особистості, покладає на неї зобов'язання рухатись цими сходами впродовж життя.

Потребами дослідження цих і інших особливостей соціалізації особистості в полікультурному просторі обумовлені вибір і напрями реалізації дослідження, що представлене до захисту.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Проблема становлення та розвитку особистості є традиційним актуальним предметом філософії. Над цим предметом розмірковували античні мислителі, зокрема, Платон та Аристотель, філософи Середньовіччя і Відродження, представники філософії Реформації і Просвітництва, Нового часу і доби індустріалізму. Актуальною вона є і в наші дні. Сам термін «соціалізація» (від лат. *socialis* – суспільний) (до речі, запозичений з економічної теорії), скажімо, у трактуванні Ф. Гіддінгса, означає ні що інше, як «розвиток соціальної природи людини» або «підготовка людського матеріалу до соціального (суспільного) життя». Пізніше соціалізацію розпочали розглядати як процес становлення людини як індивіда та особистості на основі освоєння культури. В останні роки це поняття активно вживається у всіх суспільних науках – філософії та культурології, політології та психології, педагогіці, інших науках про людину та суспільство. Авторитетними тут вважаються праці таких зарубіжних авторів, як Ф. Гіддінгса, М. Вебера, Е. Дюркгейма, А. Інкельса, К. Келлі, Дж. Міда, Т. Парсонса, Г. Тарда, Т. Шибутані та ін.

Досить потужно представлені в цій галузі праці таких російських (у минулому – радянських) дослідників, як Г. Андреева, Н. Андреенкова, Г. Батіщева, Л. Буєва, Г. Волкова, В. Давидовича, Б. Додонова, С. Іконнікова, Е. Ільєнкова, Л. Коган, О. Крутова, А. Леонтьєва, І. Кон, В. Мухіна, Б. Поршнева, С. Рубінштейна, Х. Сабірова, Г. Смірнова, Ю. Сичова, Н. Фролова та ін.

Цікавими й багато в чому показовими є праці українських дослідників, зокрема, таких як, В. Андрущенко, В. Антоненко, В. Бакірова, В. Беха, В. Вашкевича, В. Воронкової, Є. Головахи, О. Гомілко, Д. Дзвінчука, О. Джури, М. Іщенка, В. Князева, В. Кременя, В. Кущерця, О. Лазоренко, В. Москаленко, М. Михальченка, В. Муляра, І. Надольного, В. Пазенка, І. Предборської, В. Ребкала, В. Скотного, Н. Скотної, М. Тарасенко, В. Шинкарука, Т. Ящук, О. Яценка та ін.

Серйозні наукові і практичні напрацювання здобули в цій галузі також українські психологи, зокрема, І. Бех, Н. Лавриченко, В. Максименко, В. Мадзигон, Л. Пуховська, М. Слюсаревський, В. Татенко та ін.

Особливу увагу слід звернути на монографічні дослідження В. Москаленко «Соціалізація особистості» (К., 1986) та Н. Лавриненко

«Педагогіка соціалізації: європейські абрисы» (К., 2000). У першій з них процес соціалізації розглядається як становлення конкретних властивостей особистості, обумовлених певним соціальним середовищем та історичними обставинами, досліджується сутність і закономірності цього процесу. Значну увагу автор приділяє формуванню здібностей особистості, її соціальної зрілості, а також цілеспрямованого впливу на особистість у процесі її виховання. Автор другої монографії зосереджується на педагогічному змісті соціалізації шкільної молоді, з'ясовує місце та роль цього процесу у системі навчально-виховної роботи в загальноосвітній школі. Дослідник зосереджується на порівняльному аналізі особливостей, соціального контексту та тенденцій розвитку шкільної соціалізації у країнах європейського освітнього простору; а також досліджує управлінські особливості цим процесом.

Разом з тим, не зважаючи на досить високий об'єм дослідницької літератури, проблема соціалізації особистості, зокрема в контексті полікультурності, глобалізації та інформаційної революції залишається дослідженою недостатньо повно. Додаткової дослідницької уваги потребують такі питання: сутність полікультурного середовища як чинника соціалізації особистості; вплив культурно-історичного та соціального досвіду; реальний культурний обмін (повсякденна культурна взаємодія) і соціалізація особистості; традиції полікультурного середовища як чинник соціалізації особистості; соціалізаційна роль мовного фактору (полімовність у вихованні); формування толерантності, норм життя у мирі та злагоді, доброзичливість як стиль життя; спілкування, мова і мовні стратегії в колишньому СРСР і в сучасному світі; завдання вивчення рідної та іноземних мов як чинника інтелектуального і культурного зростання особистості; формування толерантності засобами мовного проникнення в духовний світ і культуру інших народів; нове мислення – розуміння унікальності інших культур, їх значення в світовій спільноті, формування поваги до них; головні напрями управління цими процесами.

Враховуючи їх актуальність і недостатню розробленість, ця тема була обрана як предмет самостійного аналізу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема і зміст дисертаційного дослідження є складовою частиною комплексної науково-дослідної держбюджетної теми «Освіта як пріоритет державної політики щодо розвитку кадрового потенціалу України» (К7/2010 ДР №0110U05864) кафедри державного управління Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні Вченої ради Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу 2009 р. (протокол № 09/483 від 28 жовтня 2009 року).

Мета дисертаційного дослідження – здійснити соціально-філософську концептуалізацію природи, сутності та основних чинників соціалізації особистості в полікультурному середовищі.

Досягнення цієї мети потребує вирішення ряду методологічних та теоретичних завдань:

- уточнити зміст основного й опорного поняття «соціалізація особистості» у полікультурному середовищі;
- проаналізувати основні теорії соціалізації та визначити методологічні засади дослідження соціалізації на сучасному етапі суспільного розвитку;
- визначити основні чинники цього процесу в системі полікультурного середовища та таких світових процесів, як глобалізація та інформаційна революція;
- дослідити особливості й тенденції процесу соціалізації особистості в умовах інформаційного суспільства;
- проаналізувати місце та роль мови як засобу спілкування і чинника соціалізації особистості в полікультурному середовищі;
- виділити та обґрунтувати основні напрями управління процесом соціалізації особистості у полікультурному середовищі.

Об'єктом дослідження є процес і механізм соціалізації особистості.

Предмет дослідження – основні чинники соціалізації особистості в полікультурному середовищі.

Методи дослідження. Реалізація мети та завдань дисертаційної роботи зумовила необхідність використання засадничих філософських та загальнонаукових методів і принципів. На засадах аналітичного методу досліджено специфіку застосування різних підходів щодо соціалізації особистості на сучасному етапі суспільного розвитку, а з позицій методу синтезу визначено пріоритетність соціально-філософського аналізу. Структурно-функціональний аналіз використовувався для виявлення структурних елементів соціалізації, яка розглядається як процес, в якому особистість формується під впливом суспільства й одночасно конструює суспільство. Метод аксіологічної інтерпретації застосовувався при аналізі сучасного стану інформаційного суспільства і специфіки соціалізації особистості в ньому. Виявлення належної послідовності наріжних проблем теми дослідження здійснено при дотриманні вимог методу системного аналізу.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у виокремленні й обґрунтуванні субординації та дієвості основних чинників соціалізації особистості в полікультурному середовищі.

На захист виносяться положення, що мають наукову новизну:

- визначено, що соціалізація особистості є процесом і механізмом становлення і розвитку особистості на основі засвоєння культури та соціального досвіду у відповідному соціальному середовищі;
- обґрунтовано, що загальною тенденцією сучасних досліджень соціалізації є перехід від розгляду людини як пасивного об'єкта соціалізаційного впливу до її визначення як активного суб'єкта означеного процесу. На підставі існуючих теоретико-методологічних досліджень соціалізацію визначено як процес: а) засвоєння індивідом соціально-культурного досвіду; б) багаторівневого включення особистості в суспільні

відносини; в) формування індивідуальності як суб'єкта подальшого розвитку соціальної системи;

- проаналізовано полікультурне середовище як середовище проникнення та активної взаємодії культур, яке зумовлює багатовекторний характер соціалізації особистості на основі інтеріоризації фундаментальних загальнолюдських цінностей; обґрунтовано, що вплив полікультурного середовища доповнюється або нівелюється іншими впливовими чинниками соціалізації, зокрема, системами освіти, виховання, культури, засобів масової інформації тощо;

- проаналізовано виклики полікультурного середовища та визначено їх наслідки для соціальних процесів; доведено, що особливості соціалізації індивіда в умовах інформаційного суспільства пов'язані зі зменшенням ролі традиційних інститутів соціалізації, а включення індивіда в систему суспільних відносин доповнюється використанням інформаційно-комунікаційних технологій, що породжує тенденції переходу як до креативної моделі соціалізації, так і до збільшення можливостей маніпулювання свідомістю людей;

- визначено, що особливе значення в процесі соціалізації у полікультурному середовищі відіграє мовний чинник; доведено, що саме мова є тим чинником, який забезпечує спілкування і розуміння людей один одним; створює діалогічний простір взаємодії між індивідами, в якому долається відчуження між Я і Інший, і сприяє формуванню толерантного сприйняття та поваги; категорії «спілкування» – «розуміння» – «толерантне сприйняття» і «повага» розглянуто як основні сходи соціалізації особистості в полікультурному середовищі;

- доведено, що соціалізація особистості в полікультурному середовищі здійснюється як самоплинно, так і в результаті цілеспрямованого управління; управління соціалізацією особистості в полікультурному середовищі є об'єктивним процесом цілеспрямованого упорядкування взаємовпливів основних чинників соціалізації з метою забезпечення бажаного результату – становлення толерантної, здатної до порозуміння, спілкування та співпраці з представниками різних народів і культур особистості;

- доведено, що управління соціальними процесами в полікультурному середовищі передбачає: 1) забезпечення формування позитивного полікультурного середовища; 2) упорядкування й передача наступним поколінням конструктивного досвіду спілкування між народами в різні історичні часи і епохи; 3) оптимізацію (на рівні державної політики й локальних соціальних систем) культурної взаємодії і співпраці між народами та культурами; 4) посилення мовного виховання; 5) цілеспрямоване виховання таких якостей особистості, як толерантність, налаштованість на співпрацю, миролюбство і милосердя, а також нетерпимість і непримиренність до всяких проявів безкультур'я, насильства над особистістю тощо.

Теоретичне та практичне значення дослідження визначається тим, що автором не тільки обґрунтовано механізм взаємодії основних чинників

соціалізації особистості в полікультурному середовищі, але й визначені основні шляхи їх субординації і взаємодії в системі практичної соціалізації особистості в цьому середовищі, управління цими процесами. Результати дослідження дають підстави для проведення широкоформатного вивчення в контексті самореалізації і самовиховання особистості в інформаційному та глобалізаційному суспільстві. Результати дослідження можуть бути впроваджені в навчальний процес з філософії та культурології, на їх основі може бути підготовлений самостійний спецкурс.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на засіданні розширеного наукового семінару кафедри державного управління, кафедри філософії Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, кафедри філософії Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, кафедри філософії Львівського національного університету ім. І. Франка, кафедри філософії дрогобицького державного педагогічного університету, а також на ряді міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій та семінарів, а саме: Міжнародному науково-практичному семінарі «Інноваційна освіта для XXI століття» (м. Київ, 2007), науково-практичному семінарі «Освіта в полікультурному просторі XXI століття: пошук стратегічних пріоритетів» (м. Київ, 2009); Всеукраїнській науково-методичній конференції «Безперервна освіта в Україні: реалії і перспективи» (м. Івано-Франківськ, 2010); на двадцять другій науковій сесії Наукового товариства ім. Шевченка (м. Івано-Франківськ, 2011); Міжнародній науково-практичній конференції «Вызовы и стратегические ориентиры развития человеческого потенциала государственного управления» (м. Новгород-Сіверський, 2011); Всеукраїнській науково-методичній конференції «Теорія і методика саморозвитку педагогічної майстерності педагогів вищих технічних навчальних закладів України» (м. Івано-Франківськ, 2011).

Публікації. Основний зміст дослідження викладено у 6 публікаціях, з них: 4 – статті у наукових виданнях, визначених ВАК України як фахові з філософських наук, 2 – тези доповідей конференцій.

Структура дисертації. Відповідно до мети та завдань дослідження робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел (188 позицій). Загальний обсяг дисертації – 188 сторінок, із них основна частина дисертації – 170 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет дисертаційного дослідження, а також визначено наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, ступінь їхньої апробації.

У **першому розділі** – «ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В

ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ» – здійснено аналіз стану дослідження наукової проблеми, уточнено концептуальні підходи до розгляду змісту і сутнісних характеристик процесу соціалізації. Проаналізовані різні теорії соціалізації, її основні інститути і механізми, фактори, дано визначення процесу соціалізації особистості.

Проблеми соціалізації особистості перебували в полі зору дослідників з початку ХХ століття. Аналіз робіт різних авторів дозволяє констатувати наявність розмаїтої інформації про види, цілі, механізми, стадії, етапи, результати соціалізації особистості. Однак полікультурна складова цього процесу досліджена недостатньо або представлена на рівні застарілих технологій. З огляду на це на особливу увагу заслуговує вивчення теоретико-методологічних засад аналізу процесу соціалізації особистості в полікультурному середовищі.

Теорія соціалізації своїми витокami відноситься до робіт французького дослідника ХІХ ст. Г. Тарда, який розглядав соціалізацію як процес входження індивіда до нації, народу, суспільства шляхом універсального засобу наслідування та американського дослідника Ф. Гіддінгса, який використовував термін «соціалізація» у своїх працях для пояснення розвитку соціальної сутності людини. Існує також думка, що право першості на використання терміну «соціалізація» належить Т. Парсонсу. Останній під соціалізацією мав на увазі процес безперервного цілежиттєвого входження індивіда в суспільство, його «олюднення» шляхом накопичення соціального досвіду, оволодіння базовою культурою, що дозволяє людині жити в суспільстві, постійно вдосконалюватися, реалізовувати себе як особистість, посідати певне місце в суспільстві, колективі, сім'ї.

Роботи зазначених авторів започаткували традицію розуміння соціалізації як «широкого» і неоднозначного явища: соціалізація – це процес формування соціальних начал життєдіяльності людей, які набувають домінуючого значення в ході історичної еволюції. Така інтерпретація процесу соціалізації фіксує увагу більшою мірою на зовнішніх і внутрішніх умовах, ніж на змістовних характеристиках процесу.

Аналіз філософської та педагогічної літератури свідчить, що протягом ХХ століття досить значна кількість зарубіжних і українських філософів та науковців розробляла дефініцію поняття «соціалізація». Проте визначення цього терміну відбувалося в царині двох основних підходів – об'єкт-суб'єктного та суб'єкт-суб'єктного. Різниця між ними полягає в тому, що в об'єкт-суб'єктному підході індивіду відводиться пасивна роль у процесі соціалізації, тоді як у суб'єкт-суб'єктному – активна. Серед прибічників першого підходу – Т. Парсонс, Дж. Огбю та інші філософи й науковці, а другого – Ч. Кулі, Л. Колбера, Е. Еріксон та ін.

Протилежні концептуальні уявлення про сутність соціалізації відносяться до «вузького» розуміння означеного процесу, що сформований, головним чином, у межах культурно-антропологічних, психологічних та соціологічних

досліджень, де увага дослідників фокусується на змістовних характеристиках процесу.

Найбільшого розвитку дослідження соціалізації у межах «вузького» підходу набуло наприкінці 60-х років ХХ ст. серед представників наукових шкіл і течій сучасної західної соціології та психології, зокрема в теоріях біхевіоризму (Б. Скінер), символічного інтераціоналізму (Дж. Мід), психоаналітичної теорії (З. Фрейд), культурно-антропологічної (М. Мід, К. Леві-Стросс), функціональної теорії (Т. Парсонс, Р. Мертон).

У філософії радянського періоду соціалізація особистості розглядається в загальному контексті марксистської концепції людини (Б. Ананьєв, Г. Андрєєва, Л. Буєва, В. Москаленко та ін.).

На пострадянському просторі в умовах пошуку нової методологічної парадигми виявився підвищений інтерес до проблематики соціалізації. Особлива увага приділяється проблемі ідентичності людини в трансформаційному суспільстві. Осмислення соціалізації як соціально-філософської проблеми, її структурно-компонентний аналіз знаходить відображення у дослідженнях О. Васильєва, В. Воробйова, В. Москаленко та ін.

У вітчизняній філософії та соціології проблеми соціалізації розглядалися в працях В. Андрущенка, А. Афонова, Л. Губерського, М. Лукашевича, І. Надольного, С. Савченка, А. Ручки та ін.

У розділі констатується, що загальною тенденцією сучасних досліджень явища соціалізації є перехід від розгляду людини як пасивного об'єкта соціалізаційного впливу до її визначення як активного суб'єкта означеного процесу.

З'ясовано, що процес соціалізації розгортається в трьох основних сферах, взаємопов'язаних між собою: діяльності, спілкуванні, самосвідомості. У цих сферах процес соціалізації відбувається як формування в людини необхідних вмінь та навичок засвоєння нових форм і моделей поведінки. Результатом постає сформована орієнтація в існуючій системі соціальних ролей та становлення особистості як соціального суб'єкта діяльності.

Визначено, що соціалізованість особистості постає як відповідність людини соціальним вимогам, які висуває до неї соціальне середовище та наявність особистісних і соціально-психологічних передумов, що забезпечують соціальну адаптацію особистості та стабільність соціальної системи.

Водночас успішне розгортання соціалізації передбачає наявність її особливого чинника – полікультурного середовища. Таке середовище як соціальний феномен – явище складне, поліструктурне. Воно інтегроване в різні сфери життєдіяльності людини крізь культуру як сукупність структур, процесів, пов'язаних з функціонуванням суспільства на різних рівнях розвитку. Тобто культура є якісною характеристикою соціалізації особистості, наскрізною суспільною системою, яка пронизує все суспільство, всі його галузі й структури. Розмаїтість виявів людської культури відповідає багатогранності процесу соціалізації.

У другому розділі – **«ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК І ОБУМОВЛЕНІСТЬ ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ»** – зазначається, що процеси соціалізації особистості є одним із найбільш актуальних аспектів її життєдіяльності в полікультурному середовищі – адже вони охоплюють цілу низку різноспрямованих процесів від пасивної адаптації до активної інтеграції.

Соціалізація особистості в умовах сучасного українського суспільства відбувається під одночасною дією системи таких чинників, як економічна ситуація, політичні, соціокультурні процеси та тенденції становлення інформаційного суспільства, які супроводжуються технологізацією та інформатизацією українського соціуму.

Почнемо з впливу полікультурного (культурно-історичного та соціального) досвіду, оскільки цей чинник формується в ретроспективному процесі і, логічно, починає діяти раніше в процесі соціалізації особистості: він діє ще на саме оточення індивіда, навіть якщо сам індивід ще не з'явився.

У впливі цього чинника необхідно розрізнити вплив соціально-історичного досвіду і досвіду індивідуального. Останній у процесі соціалізації в першу чергу формується на початкових етапах, під впливом родинного виховання.

Сучасна сім'я характеризується різним відношенням до основних напрямів полікультурного виховання – відповідно в процесі соціалізації дитини це визначає специфічність її взаємин із полікультурним соціумом, неоднозначністю міжособових відносин. Недостатньо високий рівень культури, толерантності і міжетнічного спілкування батьків негативно впливає на полікультурну вихованість дітей, гальмує формування у них відповідних особистісних якостей. Якщо ж в родині розповідаються історії про позитивне спілкування з представниками тієї чи іншої етнонаціональної спільноти, це сприяє формуванню і позитивного ставлення до них у дитини.

З'ясовано, що соціально-економічний чинник соціалізаційного впливу суспільства у процесі залучення людини до суспільної праці, набуття професіоналізму надає їй можливість проявити свою соціальну сутність, виробити соціально-значущі якості. Водночас зазначається, що збанкрутілі соціально-економічні реформи, що призвели до погіршення всієї соціально-економічної ситуації в державі, здійснюють негативний вплив на соціалізацію особистості.

Конкретизовано, що політична соціалізація індивіда здійснюється через адаптацію та інтеріоризацію. Перша фаза характеризує особливості пристосування індивіда до соціально-політичних умов, рольових функцій, політичних норм, а друга – засвоєння індивідом політичних цінностей і установок, зразків політичної поведінки, властивих тій або іншій соціальній спільноті.

З'ясовано, що серед соціокультурних чинників, які впливають на соціалізацію, виділяються самоідентифікація; умови виховання та рівень освіти і професійної підготовки; зайнятість, умови праці; добробут населення; міжетнічні

відносини; релігія та нові соціокультурні феномени, викликані глобалізацією сучасного світу.

На основі аналізу основних чинників соціалізації індивіда в сучасному українському суспільстві констатовано, що визначальними факторами цього процесу виступають політико-економічні й соціокультурні тенденції загальноцивілізаційного (за змістом) і глобального (за масштабами) характеру. Вони вимагають урахування в процесі соціалізації особистості, щонайменше, трьох ключових векторів: інноваційності, ідентичності й самоактуалізації. Ці вектори є важливими критеріями успішності її соціалізації. Остання в сучасній Україні відбувається в несприятливих умовах перехідного періоду, викликаних поглибленням системної кризи у суспільстві. Це негативно впливає на формування особистості, ускладнює та гальмує процес соціалізації, ставить перед особистістю складні завдання пошуку свого місця у суспільстві.

Виявлено, що зміна соціально-економічних умов вимагає від особистості сформованої готовності до переходу в нову ситуацію соціального розвитку. Основним механізмом за таких умов виступає механізм ресоціалізації, «вторинного» входження індивіда в соціальне середовище в результаті певних «дефектів» соціалізації, або в результаті зміни соціокультурного оточення (А. Кеннеді, Д. Кербер). Про ресоціалізацію можна говорити і тоді, коли йдеться про процес формування в особистості здатності діяти в непередбачуваних, невизначених ситуаціях, які виникають постійно в умовах швидких змін сучасного суспільства.

Сучасний стан українського соціуму характеризується тим, що він складається з поколінь, які виховувалися в радянські часи, і тих, що виховуються в період соціальних змін, а тому вони по-різному соціалізовані. Як наслідок, спостерігається протиставлення двох типів свідомості: перший – сформований в умовах соціалізму, головними постулатами якого є організація і планування; а другий – пов'язаний зі свідомістю споживацького, гламурного характеру, основною цінністю якого є демонстрація показового особистісного успіху, розкоші й індивідуального благополуччя.

Формування адаптаційної поведінки індивіда в нових соціальних умовах може здійснюватися при вирішенні соціокультурних протиріч, типових для перехідного суспільства, яке ставить перед людиною завдання, до розв'язання яких її не готували ні система освіти, виховання, ні досвід минулого життя. Вона може успішно функціонувати у ньому, лише маючи відповідні особисті якості і навички поведінки, передовсім такі, як активність, готовність до великої кількості варіантів розвитку подій, відповідальність, професіоналізм, компетентність. Розвиток цих якостей і навичок поведінки є можливим не тільки завдяки вдосконаленню механізмів формування особистості, її цілеспрямованого самовиховання на основі оновлених норм, але й розвитку і якісному вдосконаленню системи соціальної комунікації та розробки державницької ідеології, яка у процесі соціальних змін здійснювала б позитивний вплив на функціонування особистості і суспільства.

У третьому розділі – «МОВНИЙ КОНТЕКСТ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА І ЗАВДАННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ» –

підкреслюється, що у різних країнах світу, у тому числі й у порівняно благополучних з точки зору політичної стабільності і високих життєвих стандартів, сьогодні можна спостерігати зростання інтересу широких громадських кіл до мовних проблем, політичні баталії, громадські дискусії, конфлікти навколо мовних законів, реформ, норм літературної мови, сфер використання різних мов тощо. Мова входить в епіцентр політичних і громадських інтересів. Це відбувається тому, що мовне питання забезпечує інформаційну єдність світової спільноти, віддзеркалює і концентрує в собі взаємодію, суперництво, а нерідко й боротьбу різних етносоціальних, етнокультурних, етномовних, етноконфесійних груп, прошарків соціуму за власну ідентичність, право на своє бачення світу, власні пріоритети цінностей і власну інтерпретацію явищ навколишнього світу.

Мова не лише і навіть не стільки засіб комунікації і спілкування: вона є головним чинником формування людини як істоти духовно-соціальної, розумної. Народжена дитина є немовлям, природною осібністю, яка не вміє промовляти. Разом з умінням говорити в неї з'являється розум і розуміння сутності того, що саме вона промовляє. А промовляє, позначає й означає людина те, що для неї самої виступає як її власна внутрішня сутність, яку вона просто не здатна утримати в собі самій. Тому мова – це внутрішній голос народної душі, яка водночас є її логосом, законом, духовним фундаментом. Народної як у сенсі суспільно-громадської сутності людини, так і в сенсі того, що вона як мікрокосм є носієм загально родового логосу, який промовляє індивідуальним голосом, але про спільне для всіх людей.

Для мовних процесів в Україні дуже важливо враховувати два моменти: використання української мови вдома (в сім'ї) і використання її в громадських місцях і громадському житті.

Демократизація суспільного життя призвела до еkleктичності громадської думки в питаннях державного статусу мови, нерозумінню того, що поліетнічне і полікультурне суспільство – це сукупність індивідів, які, соціалізуючись, створюють його соціально-духовні структури. Крім цього, ці структури роблять його досить консервативним. Потрібно знати особливості формування і функціонування мов, суспільної свідомості, щоб мати можливість передбачувати соціальну політику, планувати соціальну динаміку таким чином, щоб уникати негативних наслідків.

Мовна ситуація ніколи не буває сталою вона завжди перебуває в динаміці – тобто є змінною. Вона, як функціональна ієрархія мовних об'єднань, відображає реальний стан мовних колективів, змінюється внаслідок змін, які відбуваються в статусі цих мовних колективів, обумовлених об'єктивними причинами. Це все призводить до якісних змін та набуття нового статусу самих мовних об'єднань. Мовна ситуація трансформується під впливом тих заходів, які приймаються державою з метою функціонального перерозподілу мовних об'єднань.

У четвертому розділі – «ПРОБЛЕМА УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ» – йдеться про те, що управління в широкому розумінні є об'єктивним процесом упорядкування систем, суть якого полягає у забезпеченні цілісності й позитивній спрямованості їх функціонування, підтримання заданого режиму для досягнення мети шляхом обміну інформацією між їхніми підсистемами.

Виходячи з цього визначення, можна констатувати, що управління соціалізацією особистості в полікультурному середовищі є об'єктивним процесом цілеспрямованого упорядкування взаємовпливів основних чинників соціалізації з метою забезпечення бажаного результату – становлення толерантної, всебічно розвиненої особистості, здатної до порозуміння, спілкування та співпраці з представниками різних народів і культур.

Формування «позитивного полікультурного середовища» є першою і основною ланкою процесу управління соціалізацією особистості. Фактично, воно створює ту основу, на якій формується у особистості відповідна картина світу, що дає можливість виробити у кожної людини позитивне ставлення до представників інших народностей, спрямовує прагнення дізнатися якомога більше про їх культуру, визначає домагання індивідумом свободи, вміння відстоювати свою позицію та ідеали, формує духовну гнучкість і розуміння необхідності компромісів, включеність людини у життєдіяльність як окремих груп, так і суспільства в цілому.

Говорячи про формування позитивного полікультурного середовища, що являє собою взаємодію середовища і особи та обумовлює якісні позитивні зміни в кожній з цих підсистем, забезпечує, з одного боку, безперервність розвитку людської культури, а з іншого – еволюційне самоудосконалення самої особи. В свою чергу взаємозв'язок особи і середовища як компонентів цілісної функціональної системи здійснюється шляхом активної, творчо перетворюючої діяльності суспільного суб'єкта, адже полікультурне середовище, виступаючи сукупністю умов життєдіяльності індивіда і головної детермінанти його потреб, є певною формою і продуктом діяльності людей різних культур.

Виходячи з цього, завдання щодо формування позитивного полікультурного простору повинні бути спрямовані перш за все на: 1) формування планетарного світогляду, базової культури особистості; орієнтацію на національні й загальнолюдські моральні цінності, на важливі досягнення людської цивілізації; 2) глибоке й різнобічне оволодіння молоддю культурою свого народу; формування у підростаючого покоління уявлень про різноманітність культур у світі та Україні, виховання миролюбності, віротерпимості, позитивного ставлення до культурних відмінностей; 3) культивування шанобливого ставлення до людей як представників різних культур та субкультур; розвиток толерантності, вмінь та навичок продуктивної взаємодії з носіями інших культур.

Визначальну роль у створенні позитивного полікультурного простору відіграють освітні процеси, адже виховання та навчання виступає своєрідним

механізмом управління процесами соціалізації. Це в першу чергу повинно бути націлено на формування у молодого покоління повноцінних уявлень, знань про етнічне й мовно-культурне різноманіття сучасного українського суспільства, засвоєння цінностей свого народу, оволодіння духовними скарбами української культури, ознайомлення з культурою народів, що живуть поруч, та з культурами народів світу, а також розвиток умінь та навичок міжкультурної комунікації та взаємодії. Всі названі трактування відображають головну ідею виховання – пріоритет розвитку актуальних і потенційних можливостей особи, її здібностей і потреб, готовності до самопізнання, самореалізації.

Доведено, що в сучасних умовах, крім традиційних технологій (пошта, преса, радіо, телебачення), важливу роль у процесі соціалізації відіграють сучасні інформаційно-комунікаційні технології, зокрема Інтернет та мобільний зв'язок, які можна віднести до новітніх засобів соціалізації. Інформаційна революція, внаслідок якої стрімко розвиваються новітні інформаційні технології, що забезпечують доступність інформації для індивіда (але до яких часто не встигає пристосуватися і навчитися користуватися більшість людей), доповнила, а в деяких випадках і зовсім замінила традиційний механізм соціалізації індивіда (передачу соціального досвіду за допомогою спадкоємності поколінь).

З'ясовано, що особливості соціалізації індивіда в умовах інформаційного суспільства пов'язані із зменшенням ролі традиційних інститутів соціалізації, а включення індивіда в систему суспільних відносин доповнюється використанням інформаційно-комунікаційних технологій, що породжує тенденції переходу як до креативної моделі соціалізації, так і до збільшення можливостей маніпулювання свідомістю людей.

ВИСНОВКИ

Соціалізація особистості здійснюється як процес входження людини в середовище на основі засвоєння норм і цінностей культури. Умовно можна розглядати його як процес, що здійснюється чотирма основними способами. По-перше, як процес стихійної взаємодії людини з об'єктивними обставинами життя суспільства: суспільство при цьому розвивається за своїми закономірностями, а тому соціально-економічні, політичні й соціокультурні обставини є тими реаліями, під впливом яких формується особистість. По-друге, як процес, що має відносно регульовану природу: держава при цьому приймає ті чи інші закони, які, спрямовуючи розвиток матеріальних і духовних обставин, визначають напрями розвитку особистості, характер розвитку тих чи інших соціальних груп. По-третє, як процес, який досить потужно контролюється суспільством і державою; як правило, ці процеси притаманні суспільствам тоталітарного типу: суспільство і держава задають параметри особистості й забезпечують його значною мірою ідеологічними засобами. По-

четверте, як процес самореалізації, самоствердження особистості, що має просоціальний або асоціальний характер.

Монокультурне і полікультурне суспільства мають різні особливості соціалізації особистості. У першому з них закономірності соціалізації визначаються виключно тим типом культури, який домінує у конкретному суспільстві в конкретному просторі і часі; у другому – взаємодією культур, які в своїй загальній спрямованості прагнуть до реалізації загальнолюдських пріоритетів і цінностей.

Сучасне суспільство є в своїй основі полікультурним. Цю характеристику посилюють процеси глобалізації, інформаційної революції, міграційні процеси, процеси-переміщення людей в історичному просторі та часі. Разом з переміщенням люди несуть з собою спектр традицій, цінностей і норм, притаманних виключно тому соціуму, до якого вони належать. Локальний соціум, в який спрямовані переміщення, характеризується як суперечливий, а може й конфліктний. Людство ж прагне до гармонії, єдності, порядку. Соціалізація у цьому вимірі постає як процес підготовки людини до життя в тому середовищі, яке створюється. На передній план у ньому виходять загальнолюдські цінності – толерантності, солідарності, миролюбства, добра, справедливості, свободи тощо. Інтеріоризація цих цінностей складає змістовну основу сучасного процесу соціалізації особистості в полікультурному середовищі.

Разом з тим, кожне полікультурне середовище характеризується наявністю асоціальних, антикультурних явищ і процесів. Головні з них концентруються навколо наркоманії і сексуальних збочень, тероризму і організованої злочинності, алкоголізму і т.п. Людина, що живе в цьому середовищі, не може бути абсолютно ізольованою від їх негативного впливу. Як засвідчують дослідження, навіть перебуваючи в закритих навчально-виховних закладах, діти тією чи іншою мірою відчувають на собі їх негативний вплив і нерідко формують у собі якості, далекі від того попереднього загальнокультурного ідеалу, у відповідності з яким вони мали б формуватись у цих закладах.

Соціалізація особистості в полікультурному середовищі завжди постає як процес вирішення суперечності між добром і злом, прекрасним і потворним, істиною і похибкою, справедливістю і несправедливістю. Ефективним (у загальнолюдському вимірі) він буде тільки тоді, коли особистість вибирає й засвоює істину і справедливість, прекрасне і добро, гуманне і людяне.

Останнє є можливим лише через суспільну, цілеспрямовану регуляцію (й оптимізацію) впливу різноманітних чинників. У полікультурному середовищі до таких чинників належать: безпосередні характеристики полікультурного середовища; система освіти та культури; ефективність діяльності засобів масової інформації; самовиховання особистості тощо. Одним з найбільш дієвих серед них є чинник «мови», володіння якою дозволяє особистості вникнути в загальний контекст полікультурного середовища, розпізнати у ньому суперечливі цінності та тенденції, обрати гуманістичні з них, дати своєрідний

відбій якостям, які суперечать загальнолюдській природі. Мовне виховання при цьому постає не стільки у якості засобу спілкування, скільки у якості механізму фільтрації культурного надбання через призму добра і зла, вибору добра виключно з позицій гуманістичних начал і принципів. На основі мовного порозуміння формується толерантне сприйняття і повага. Підкреслено, що спілкування, мова і мовні стратегії в колишньому СРСР мали обмежений характер, у результаті чого людина не могла вільно спілкуватись зі світом, а поставала, скоріш, як об'єкт маніпуляцій з боку домінуючої ідеології. В нових умовах визріло завдання вивчення рідної та іноземних мов, оволодіння ними як чинниками інтелектуального і культурного зростання особистості.

Визначивши й проаналізувавши основні чинники соціалізації особистості в полікультурному середовищі, – позитивний вплив полікультурного середовища; дієвість полікультурного (культурно-історичного та соціального) досвіду; реальний культурний обмін (повсякденна культурна взаємодія) і соціалізація особистості; традиції полікультурного середовища як чинник соціалізації особистості; соціалізаційна роль мовного фактору (полімовність у вихованні): формування толерантності, норм життя у мирі та злагоді, доброзичливість як стиль життя і т. п., – логічно ставиться питання про керуваність цього процесу, управління ним. На випадковість, стихію й спонтанність процесу покладатись не слід. Людина – істота соціальна. Її основні характеристики задаються суспільством, яке зацікавлене в тому, щоб вона (людина) формувалась як особистість із усіма культурними ознаками, які в ньому домінують. Саме тут і актуалізується проблема управління процесом соціалізації особистості в полікультурному середовищі, яку ми розглядаємо у якості стратегічного завдання для суспільства і особистості.

Управління в широкому розумінні є об'єктивним процесом упорядкування систем, суть якого полягає у забезпеченні цілісності й позитивній спрямованості їх функціонування, підтримання заданого режиму для досягнення мети шляхом обміну інформацією між їхніми підсистемами. Виходячи з цього визначення, можна констатувати, що управління соціалізацією особистості в полікультурному середовищі є об'єктивним процесом цілеспрямованого упорядкування взаємовпливів основних чинників соціалізації з метою забезпечення бажаного результату – становлення толерантної, всебічно розвиненої особистості, здатної до порозуміння, спілкування та співпраці з представниками різних народів і культур.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені у таких публікаціях автора:

1. Арабчук Я.І. Фактори впливу на соціалізацію особистості в полікультурному світі / Я.І. Арабчук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова: Серія 7: Релігієзнавство.

Культурологія. Філософія: [зб. наук. пр.]. – К., 2010. – Випуск 25 (38). – С. 142-143.

2. Арабчук Я.І. Соціалізація особистості у контексті синергетики / Я.І. Арабчук // Нова парадигма. Філософія. Політологія. Соціологія: [зб. наук. пр.] / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Творче об-ня «Нова парадигма»; голов. ред. В.П. Бех. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. – Випуск 98. – С. 313-320.

3. Арабчук Я.І. Джерела і чинники формування особистості / Я.І. Арабчук // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр.] / Гол. ред. В.Г. Воронкова. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011. – Випуск 44. – С. 43-46.

4. Арабчук Я.І. Взаємозв'язок і обумовленість основних чинників соціалізації особистості в полікультурному середовищі / Я.І. Арабчук // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: наук. Науковий вісник: [зб. наук. пр.] / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Українська АН; голов. ред. В.М. Вашкевич. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. – Випуск 46 (№ 4). – С. 374-382.

5. Арабчук Я.І. Управління процесом соціалізації особистості в полікультурному середовищі / Я.І. Арабчук // Теорія і методика саморозвитку педагогічної майстерності педагогів вищих технічних навчальних закладів України: Матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції, 30 травня-01 червня 2011 р., м. Івано-Франківськ. – Івано-Франківськ, 2011. – С. 115-117.

6. Арабчук Я.І. Некоторые аспекты управления процессом формирования человеческого потенциала в поликультурном мире / Я.І. Арабчук // Вызовы и стратегические ориентиры развития человеческого потенциала государственного управления: международная научно-практическая конференция, 14-16 июня 2011 г., г. Новгород-Сиверский: тезисы докладов участников. – Новгород-Сиверский, 2011. – С. 17-20.

АНОТАЦІЇ

Арабчук Я.І. Основні чинники соціалізації особистості в полікультурному середовищі – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2011.

У роботі здійснено соціально-філософський аналіз соціалізації особистості в полікультурному середовищі та визначено особливості означеного процесу. На підставі аналізу основних концептуальних підходів до проблеми соціалізації останню визначено як складний, багатоаспектний процес засвоєння індивідом соціально-культурного досвіду шляхом його багаторівневого включення в суспільні відносини з метою формування індивідуальності як суб'єкта подальшого розвитку соціальної системи. У

дисертації обґрунтовується, що культурно-історичний тип суспільства визначає специфіку процесу соціалізації. В інформаційному суспільстві особливості соціалізації пов'язані із кризою традиційних інститутів соціалізації, а включення індивіда в систему суспільних відносин доповнюється використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що породжує тенденції переходу як до креативної моделі соціалізації, так і до збільшення можливостей маніпуляції свідомістю людей. Визначено специфіку і суперечності соціалізації індивіда в сучасному українському суспільстві та запропоновано можливі шляхи оптимізації зазначеного процесу.

Ключові слова: соціалізація, ресоціалізація, особистість, полікультурне середовище, інформатизація, ідентифікація, інститути та механізми соціалізації.

Арабчук Я.И. Основные факторы социализации личности в поликультурной среде. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2011.

В работе осуществлен социально-философский анализ социализации личности в поликультурной среде и определены особенности этого процесса. В ходе диссертационного исследования использованы эволюционный и компаративный подходы, которые дали возможность проанализировать специфику социализационного процесса на различных этапах общественного развития и определить его особенности в информационном обществе.

На основе анализа основных концептуальных подходов к проблеме социализации личности как зарубежной, так и отечественной научной мысли сделан вывод, что социализация человека являет собой сложный и многоаспектный процесс усвоения индивидом социального и культурного опыта путем многоуровневого его включения в общественные отношения с целью формирования индивидуальности как субъекта развития социальной системы. Основными механизмами этого процесса определено идентификацию как способ осознания человеком принадлежности к определенной общности; интериоризацию как процесс включения социальных норм и ценностей во внутренний мир человека; экстериоризацию как деятельность индивида, в процессе которой он конструирует социальную реальность и делает ее значимой для себя и других.

Рассмотрено особенности социализации индивида в конкретно-исторических условиях и определено, что культурно-исторический тип общества определяет специфику процесса социализации. В информационном обществе эти особенности связаны с кризисным состоянием традиционных агентов социализации, а включение индивида в систему общественных отношений дополняется использованием современных информационных и коммуникационных технологий, что приводит к возникновению тенденций

перехода к креативной модели социализации и одновременно к увеличению возможностей манипуляции сознанием человека.

Анализ основных тенденций развития информационного общества дает основание утверждать, что информация в современных условиях выделяется как относительно самостоятельная духовно-материальная ценность, которая определяет общественное развитие в направлении построения новых социальных отношений и обуславливает необходимость развития таких качеств личности, как: профессионализм, духовность, социальная ответственность, умение творческого построения и реализации личного жизненного проекта на основе общекультурных норм.

Определив и проанализировав основные факторы социализации личности в поликультурном среде, – позитивное влияние поликультурной среды; действенность поликультурного (культурно-исторического и социального) опыта; реальный культурный обмен (повседневное культурное взаимодействие) и социализация личности; традиции поликультурной среды как фактор социализации личности; социализационная роль языкового фактора (полиязыковость в воспитании): формирование толерантности, норм жизни в мире и согласии, доброжелательность как стиль жизни и т. п., – логично ставится вопрос об управляемости этого процесса, управления им. На случайность, стихию и спонтанность процесса полагаться не следует. Человек – существо социальное. Ее основные характеристики задаются обществом, которое заинтересовано в том, чтобы он (человек) формировался как личность со всеми культурными признаками, которые в нем доминируют. Именно здесь и актуализируется проблема управления процессом социализации личности в поликультурной среде, которая рассматривается в качестве стратегического задания для общества и личности.

Управление в широком понимании является объективным процессом упорядочивания систем, суть которого заключается в обеспечении целостности и позитивной направленности их функционирования, поддержания заданного режима для достижения цели путем обмена информацией между их подсистемами. Исходя из этого определения, можно констатировать, что управление социализацией личности в поликультурной среде является объективным процессом целеустремленного упорядочивания взаимовлияний основных факторов социализации с целью обеспечения желательного результата – становление толерантной, всесторонне развитой личности, способной к пониманию, общению и сотрудничеству с представителями разных народов и культур.

Определена специфика и противоречия социализации индивида в современном украинском обществе и предложены возможные пути оптимизации этого процесса.

Ключевые слова: социализация, ресоциализация, личность, поликультурная среда, информатизация, идентификация, институты и механизмы социализации.

Arabchuk Y.I. The main factors of personality socialization in a multicultural environment – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philosophy. Speciality – 09.00.03 – Social philosophy and philosophy of history. National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2011.

The research deals with the social and philosophical analysis of personality socialization in a multicultural environment and determines the peculiarities of this process. The analysis of the main conceptual approaches to the problem of socialization is defined as complex, multifold learning process of socio-cultural experience through its multilevel inclusion in public relations for the formation of identity as a subject of further development of the social system. In the thesis, that cultural-historical type of society determines the specificity of the process of socialization. In the information society socialization is associated with the crisis of traditional institutions of socialization, and inclusion of the individual in social relations is complemented by modern information and communication technologies creates tendencies to move as a creative model of socialization, and to increase opportunities for manipulation of the consciousness of people. Determined is the specificity of individual socialization and contradictions in the Ukrainian society and ways of optimization of this process.

Keywords: socialization, resocialization, personality, multicultural environment, information, identification, institutions and mechanisms of socialization.